

12. Струве, Василий Яковлевич // Википедия. — [Электронный ресурс] — Режим доступа :https://ru.wikipedia.org/wiki/Струве,_Василий_Яковлевич.
13. Божерянов Николай Николаевич // БСЭ. — [Электронный ресурс] — Режим доступа :<https://litresp.ru/chitat/ru/Б/bse-bse/boljshaya-sovetskaya-enciklopediya-bo/220>.
14. Эрстед, Ханс Христиан // Энциклопедия Кругосвет. — [Электронный ресурс] — Режим доступа :https://www.krugosvet.ru/enc/nauka_i_tehnika/fizika/ERSTED_HANS_HRISTIAN.html.

УДК 099:025.7/.9(477.54)

Кандаурова Олена Дмитрівна

Жидких Ірина Петрівна

Харківський національний аграрний університет

ім. В.В. Докучаєва

Реконструювання особистих бібліотек у книжковому фонді книгозбірні ХНАУ ім. В.В. Докучаєва

У статті розглянуто питання реконструювання особистих бібліотек у фонді ФБ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. На підставі знайдених документів проведено історико-книгознавче дослідження фонду і реконструйовано особисті бібліотеки видатних учених, охарактеризовано сучасний стан зібрань приватних книгозбірень.

Ключові слова: Фундаментальна бібліотека ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, бібліотечний фонд, бібліотечні колекції, особисті бібліотеки, реконструювання особистих бібліотек, А.Є. Зайкевич, В.М. Любименко, І.Й. Широких, І.К. Тарнані, О.Н. Соколовський, М.М. Соболев.

Історія найстарішої університетської аграрної бібліотеки України – Фундаментальної бібліотеки ХНАУ ім. В.В. Докучаєва – розпочалася 1816 р. з моменту заснування на території Польщі першого в Російській імперії сільськогосподарського вишу. За 200-річну історію сформувався унікальний книжковий фонд, який на сьогодні є справжньою скарбницею зібрань, що мають велике культурне, історичне та наукове значення і для аграрної науки, і для національно-культурного надбання України загалом.

У рік відкриття бібліотеки (1816 р.) фонд налічував 250 творів друку, виданих польською, німецькою та французькою мовами. Сьогодні до послуг користувачів понад 600 тис. примірників різногалузевих видань 11-ма мовами світу.

Одним із напрямів наукових досліджень, які ведуться у книгозбірні ХНАУ, є вивчення історії формування книжкового фонду бібліотеки, архівних даних про який не збереглося.

Особливу увагу співробітники сектору рідкісних і цінних видань акцентують на вивченні особистих бібліотек видатних учених, наукові зібрання яких зберігаються у фонді нашої бібліотеки.

На сьогодні до колекції особистих бібліотек відібрано 571 примірник, серед яких виокремлено шість особистих бібліотек і ведеться робота з їх наукової реконструкції. Це особисті зібрання академіків О.Н. Соколовського і В.М. Любименка, професорів І.К. Тарнані, І.Й. Широких, А.Є. Зайкевича і М.М. Соболева.

Основними ознаками, що дозволяють виявити власників видань, є книжкові знаки (екслібри, ярлики, печатки, штампи), автографічні написи (власницькі або дарчі), примітки тощо. У деяких книгах можна знайти майже повний перелік її власників: приватних осіб, інститутів, бібліотек та інших установ. Інколи печатки в книгах – це єдина згадка про зниклі установи [6].

Особиста бібліотека – своєрідне дзеркало її володаря. Вивчення приватних книгозбірень дає цікавий матеріал, дозволяє дізнатися про особисті якості її власників, їхні зустрічі і роботу, прагнення та наукові пошуки. А дарчі написи на сторінках книг доповнюють особистість власника бібліотеки, розкривають ставлення до нього дарувальників: учнів, колег, друзів та ін.

Розглянемо особливості особистих бібліотек, які ввійшли до фонду Фундаментальної бібліотеки Харківського НАУ.

Особиста бібліотека **А. Є. Зайкевича** містить 44 одиниці зберігання (41 книга, 3 документи) з агрономічних наук, за профілем наукових досліджень ученого. Хронологічне охоплення колекції 1873–1916 рр.

Анастасій Єгорович (Георгійович) Зайкевич (1842–1931) – учений-агроном, фізіолог рослин, етнограф, Герой Праці (1930). Один із перших організаторів сільськогосподарської дослідної справи, професор Харківського університету (з 1884 р.), за його участю організовано Полтавське і Солоницьке дослідні поля, Лубенську дослідну станцію лікарських рослин.

Зайкевич навчався у Київському військовому училищі та Новоросійському університеті в Одесі (1870). Після закінчення університету вивчав сільське господарство у Петровській академії та за кордоном.

Із 1876 р. працював в Імператорському Харківському Університеті (нині – ХНУ ім. В.Н. Каразіна), у 1877–1915 рр. – очолював кафедру агрономії, організував агрономічну лабораторію. Протягом 1881–1893 рр. створив 33 дослідних поля у різних губерніях; брав участь в організації мережі дослідних полів Всеросійського товариства цукровиків. 1891 р. розробив перший програмний документ, який визначав розвиток буряківництва, вивчав фізіологію дихання коріння рослин [4].

Учений – автор наукових праць: «Опытные поля (Харьковского сельскохозяйственного общества за 1881–1888 гг.): краткий отчет о результатах, полученных на опытных полях Харьковского общества сельского хозяйства за период их деятельности с 1881 по 1888 года»; «Отчет о работах, произведенных на опытных полях (Морочанское опытное поле)»; «Задачи исследований в области культуры сахарной свеклы и их организация»; «Агрономия как наука вообще и университетская в частности». А.Є. Зайкевич брав активну участь в організації сільськогосподарських виставок і з'їздів [3].

Основою реконструйованої бібліотеки А.Є. Зайкевича стали книги з дарчими написами видатних учених – агрономів, ґрунтознавців, агрохіміків В.В. Докучаєва, К.К. Гедройца, Д.М. Прянишникова, М.К. Недокучаєва, О.С. Єрмолова, О.В. Советова, А.М. Краснова.

Цікавими є дарчі написи у книгах І.П. Осипова: «Старому товарищу Анастасию Егоровичу Зайкевичу от уважающего и преданного автора»; К.А. Мацєєвича: «Високоповажанному пр. А.Є. Зайкевичу від щирого прихильника автора. Лютий 1908 р.».

У книзі А.Є. Зайкевича «О некоторых сторонах культуры сахарной свеклы в связи с нынешним состоянием свеклосахарной промышленности в России» (Харьков, 1889) на авторській палітурці вигравійовано напис: «Съ чувством глубокого почтения отъ Автора». Особисту печатку «А.Є. Зайкевичъ» знайдено у двох працях ученого.

Сім видань містять печатку «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета». Припускаємо, що особисте зібрання А.Є. Зайкевича потрапило до нашого фонду саме з бібліотеки Агрономічного Кабінету Імператорського Харківського Університету близько 1914–1915 рр.

До особистої бібліотеки **В. М. Любименка** відібрано 182 примірники (мовами: 3 – українською, 51 – іноземними, 128 – російською) за профілем наукових досліджень ученого: фізіологія рослин, рослинництво, ґрунтознавство, агрохімія, захист рослин, лісознавство. Хронологічне охоплення колекції 1890–1937 рр.

Володимир Миколайович Любименко (1873–1937) – видатний ботанік, фахівець у галузі фізіології рослин, член-кореспондент АН СРСР (з 1922), академік АН УРСР (з 1929).

Народився в сім'ї службовця. Закінчив Петербурзький лісовий інститут (1898) та Петербурзький університет (1902). У 1903–1908 рр. займався фотозинтезом у Парижі; у

1908–1937рр. – працював у Нікітському та Петроградському (Ленінградському) ботанічних садах.

У 1909 р. В.М. Любименко склав магістерські іспити у Харківському університеті, а в 1910 р. у Петербурзькому університеті захистив магістерську дисертацію з теми «Содержание хлорофилла в хлорофильном зерне и энергия фотосинтеза». За наукові праці з вивчення хлорофілу Академія Наук надала В.М. Любименкові Бейтензорзьку стипендію – на наукову подорож до тропічних країн (відвідав Австралію, Нову Зеландію, острова Малайського архіпелагу, о. Яву).

У 1917 р. захистив докторську дисертацію з теми «Превращение пигментов пластид».

Протягом життя учений проводив велику педагогічну роботу, викладав ботаніку у Ленінградському університеті та інших навчальних закладах. Створив фітофізіологічні лабораторії в Києві і Харкові [8].

Праці Любименка присвячені питанням фізіології рослин. У них він вивчав роль світла в житті рослин, рослинні пігменти і повітряне живлення рослинного організму. Для його досліджень характерна їх екологічна спрямованість, вивчення впливу зовнішніх чинників, і більш за все світла, на їхню життєдіяльність [2].

Бібліотека В.М. Любименка є найбільш чисельною з колекції особистих бібліотек, до якої ввійшли 93 примірники документів, виданих до 1917 р. Основу бібліотеки складають окремі відбитки з наукових праць, журналів тощо, які містять дарчі написи видатних учених того часу: академіків М.І. Вавилова (4 видання), Г.М. Висоцького (4 видання), В.І. Палладіна (3 видання), В.М. Сукачова (9 видань), професора Г.Ф. Морозова (8 видань). Загальний масив цих дарчих написів географічно охоплює майже всю територію колишньої Російської імперії (згодом усього Радянського Союзу).

Серед колекційних зібрань у фонді нашої книгозбірні виокремлено три особистих бібліотеки викладачів Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва (нині – ХНАУ ім. В.В. Докучаєва): професорів І.Й. Широких, І.К. Тарнані, академіка О.Н. Соколовського.

Особиста бібліотека **І. Й. Широких** містить 23 книги (за мовами: 8 – російською, 2 – англійською, 1 – французькою, 12 – німецькою) за профілем наукових досліджень ученого та з історії сільського господарства взагалі. Хронологічне охоплення колекції 1770–1916 рр.

Іван Йосипович Широких (1868–1943) – учений у галузі зоотехнії, магістр сільського господарства. Із 1897 р. професор часткової зоотехнії Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва (м. Пулави, Польща), із 1897 р. – також завідувач Кінськовольського маєтку при інституті. Володів французькою мовою, тимчасово викладав її студентам інституту. Також викладав бджільництво та шовківництво; працював редактором «Записок Ново-Александрійского института» [13].

Після евакуації інституту до Харкова у 1914 р. І.Й. Широких – професор Харківського сільськогосподарського інституту (1921–1931 рр.). У 1931–1935 рр. він працював у Всесоюзному науково-дослідному інституті конярства. Учений – автор наукових праць із питань тваринництва [14].

В особистій колекції І.Й. Широких 12 стародрукованих і рідкісних видань. У 19 книгах знаходиться власницький напис ученого: «*И. Широких*», «*Iwan Schirokich*».

Інші видання містять дарчі написи зоолога Є.А. Богданова та академіка зоотехнії Є.Ф. Лискуна. У книзі Ф. Фішера «Иппология» (СПб., 1881) на титульній сторінці дарчий напис: «Другу, товарищу и сослуживцу. Ф. Фишер».

Особиста бібліотека **І. К. Тарнані** складає 51 книгу (за мовами: українською – 1, англійською – 2, німецькою – 1, російською – 47) за профілем наукових досліджень. Хронологічне охоплення колекції 1887–1929 рр.

Іван Костянтинович Тарнані (1860 або 1865–1931) – видатний зоолог. У 1890 р. закінчив фізико-математичний факультет відділення природничих наук Санкт-

Петербурзького університету. До 1893 р. працював хранителем зоологічного кабінету. У 1894 р. призначений асистентом зоології в Ново-Олександрійському інституті сільського господарства та лісівництва і викладачем сільськогосподарської ентомології (1894–1905). Із 1905 р. Тарнани – професор загальної та прикладної зоології. Протягом 1905–1930 рр. очолював кафедру зоології. За дорученням Міністерства землеробства і держмайна займався вивченням бурякової нематої (*Heterodera Schachtii*), нематої фруктових дерев (*Heterodera radicola*) і паразитів хрущів [12].

Після евакуації інституту до Харкова професор І.К. Тарнани продовжував вивчати ґрунтових шкідників лісових насаджень, а також шкідливих і корисних тварин Харківської губернії. Учений збирав зоологічний та ентомологічний колекційний матеріал.

Також учений проводив велику суспільно-просвітницьку роботу: виступав з лекціями в робітничих районах і заводських клубах Харкова; брав активну участь у відновленні сільського господарства держави, зокрема займався питанням захисту врожаю від шкідників сільськогосподарських культур і був консультантом у Харківському управлінні цукортресту, який діяв у Харківській, Полтавській і Чернігівській губерніях [11].

Із 1923 р. на науково-дослідній кафедрі зоології Харківського університету організовано нову секцію – прикладної зоології, керівником якої став Іван Тарнани.

У спогадах радянського психолога К.К. Платонова Іван Тарнани описується як «кругленький, лысеющий, добродушный старичок», який був більш прихильником Ламарка, ніж Дарвіна [13].

Книжкове зібрання особистої бібліотеки І.К. Тарнани містить 19 видань з власницьким написом ученого «*И К Тарнани*».

На титулах знаходимо дарчі написи видатних учених В.М. Андрєєва, Р. Бетнера, М.М. Богданова-Каткова (8 книг), О.О. Браунера та ін.

Цікавими є написи від викладачів нашого університету Соломона Курдіані та Ів. Шевирева. У книзі 1926 р. учні Тарнани залишили йому такий напис: «Глубоко уважаемому И.К. Тарнани от его учеников – сотрудников энтомологического отдела ХОС–ХОС». Значення аббревіатури «ХОС–ХОС» – «Харьковская областная сельскохозяйственная опытная станция».

У другому томі книги Ч. Корніша «Жизнь животных в фотографиях с натуры» розкішна власницька палітурка, на якій вигравіювано «И.К. Тарнани».

Особливо цінним виданням цієї особистої бібліотеки є книга І.К. Тарнани «Двойные уродства» (2-га і 3-тя коректура), до якої сам автор вніс численні виправлення і доповнення.

До реконструйованої бібліотеки **О. Н. Соколовського** увійшло 22 видання (за мовами: 2 – англійською, 2 – українською, 18 – російською) за тематикою наукових досліджень ученого. Хронологічне охоплення колекції 1893–1956 рр.

Олексій Никанорович Соколовський (1884–1959) – видатний учений-ґрунтознавець, академік АН УРСР і ВАСГНІЛ, доктор с.-г. і геологічних наук, заслужений діяч наук України. Соколовський – один із творців і основоположників сучасного агрономічного ґрунтознавства. Разом із науково-теоретичною і експериментальною діяльністю вчений багато сил віддав історії сільськогосподарської науки, зокрема створенню нового типу карт ґрунтового покриття, у яких відображено не тільки генетичні, а й сільськогосподарські і технічні показники ґрунтів.

О.Н. Соколовський народився 14 березня 1884 р. у Полтавській губернії в сім'ї священника. Випускник Київського університету ім. Святого Володимира, випускник с.-г. відділення Московського сільськогосподарського інституту. Із 1911 р. працював у лабораторіях видатних ґрунтознавців і агрохіміків Д. Прянишникова і В. Вільямса. У середині 1930-х рр. був заарештований і перебував на засланні [1].

Понад третину віку О.Н. Соколовський віддав вищій школі. Обіймаючи посаду ректора Харківського сільськогосподарського інституту (нині – ХНАУ ім. В.В. Докучаєва)

упродовж 1944–1959 рр., Олексій Никанорович користувався глибокою пошаною співробітників і студентів. Вихованці інституту згадують його високу культуру, ерудицію, демократичність. Тридцятип'ятирічний період кафедри ґрунтознавства (1924–1959) нашого університету пов'язаний з ім'ям її керівника, великого вітчизняного вченого О.Н. Соколовського.

Праці Соколовського (понад 140) присвячені вивченню фізично-хімічних властивостей ґрунту, окультуренню підзолистих і солонцюватих ґрунтів тощо. Учений зробив цінний внесок у розвиток теорії про ґрунтовий колоїдний комплекс, умови структуроутворення й агрономічне значення структури ґрунту.

Великий патріот України, О.Н. Соколовський читав лекції українською мовою. Його книга «Курс сільськогосподарського ґрунтознавства» визнана найкращим підручником на той час з курсу сільськогосподарського ґрунтознавства та стала базовим посібником для підготовки багатьох поколінь ґрунтознавців.

Оригінальність поглядів і глибина інтелекту притягували до Олексія Никаноровича молодих учнів. Він виховав школу агрономів-ґрунтознавців, які й нині успішно продовжують творчу розробку агрономічного ґрунтознавства. Учений є засновником Харківської, або Української школи ґрунтознавців, яка дала життя школам багатьох його учнів: О.М. Грінченка, Г.С. Гриня, О.М. Можейка, С.С. Соболева, Д.Г. Тихоненка та ін. [10].

За ініціативою вченого 19 травня 1956 р. на базі лабораторії ґрунтознавства АН УРСР і біологічних відділів Кримського філіалу АН УРСР організовано Український науково-дослідний інститут ґрунтознавства, який нині носить його ім'я.

Характерною особливістю досліджень О.Н. Соколовського був глибокий органічний зв'язок теорії з практикою. Отже, наукова спадщина вченого стала теоретичною основою для подальшого розвитку вивчення проблем агрономічного ґрунтознавства, колоїдно-хімічної теорії ґрунтів, їх фізики, зокрема структури, класифікації, картографування, педогалохімізму, хімічної меліорації тощо, у яких завжди простежувалася агрономічна спрямованість і обґрунтованість [5].

У виокремленій особистій бібліотеці О.Н. Соколовського міститься сім видань із власницьким написом, вісім – з дарчими написами (академіків В.І. Палладіна і М.М. Кулешова, професора І.В. Шулова, М.С. Циганова, А.Є. Яценко) та одне видання зі штампом вченого.

Припускаємо, що частину особистої бібліотеки О.Н. Соколовського з фахових питань до книгозбірні ХНАУ передали його нащадки.

У підручнику «Сельскохозяйственное почвоведение» (М., 1956) знаходимо дарчий напис: «Моему дорогому Борису от любящего отца. 1957. 18/І.»

Особливо цінним є літографічне видання лекцій з ґрунтознавства О.Н. Соколовського, видане 1927 р. українською мовою, тиражем 200 примірників. Лекції за професором писані різними почерками, отже, різними студентами.

У колекції книг з бібліотеки О.Н. Соколовського 12 дореволюційних видань.

Особиста бібліотека **М. М. Соболева** містить 43 видання універсального змісту: економіка та економіка сільського господарства – 24 прим., історія – 3 прим., географія – 1 прим., психологія – 1 прим., медицина – 1 прим., літературознавство – 4 прим., художня література – 9 прим. Хронологічний обсяг колекції 1866–1947 рр.

Михайло Миколайович Соболев (1869–1945) – видатний вчений-економіст, доктор політичної економії і статистики (1912), професор (1902), дійсний статський радник.

Народився в сім'ї дворянина. Закінчив гімназію у Нижньому Новгороді, юридичний факультет Імператорського Московського університету (1891), учень професора О.І. Чупрова.

У 1892–1896 рр. викладав політичну економію, історію загальної та комерційної статистики в Олександрівському комерційному училищі (Москва). У 1911 р. захистив

докторську дисертацію з політичної економії та статистики на тему «Таможенная политика России во второй половине XIX века». Цього ж року одногосно обраний ординарним професором кафедри фінансового права Імператорського Харківського університету; професором, деканом економічного факультету Харківських Вищих комерційних курсів (1912) [7].

У 1918 р. М.М. Соболев – державний експерт Української держави з аграрних і фінансових питань та зовнішньої торгівлі. Із 1919 р. виконує обов'язки директора Харківського комерційного інституту. Після реорганізації цього вишу – проректор, декан торговельного та фінансово-банківського факультетів Харківського інституту народного господарства.

Сферу наукових інтересів М.М. Соболева переважно складали питання державного регулювання економічного розвитку, митної і монетарної політики, статистики промисловості і торгівлі, проблеми іноземних інвестицій в економіку Росії [9].

Реконструювання приватної книгозбірні відбувається завдяки шпампам на автографам. У 18 виданнях з бібліотеки М.М. Соболева знаходиться власницький напис «М. Соболев»; у 18 книгах – особиста печатка «Михайль Николаевич Соболев». На титулах 11 видань містяться дарчі написи професора А.Ф. Фортунатова, Й.М. Гольштейна, Ю. Платтера, Л.Н. Юровського, І.Х. Озерова, М.Я. Новомбергського, І.О. Малиновського, В.Е. Дена, П. Головачова, М.І. Боголепова. У книзі М.М. Соболева «Таможенная политика России во второй половине XIX века» (монографія за темою докторської дисертації) автограф «Другу жизни. Автор, 25 сентября 1916 г.».

Особиста бібліотека М.М. Соболева містить художні зібрання творів класиків літератури В.В. Жуковського, О.С. Пушкіна, М.Є. Салтикова-Щедріна, Л.М. Толстого.

Представлені особисті бібліотеки відображають професійні інтереси своїх власників, творчість, суспільну діяльність, а також є історико-культурною пам'яткою свого часу.

Під час реконструювання у фондах ФБ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва цієї невеликої нині за обсягом колекції, виявилось, що її всебічне дослідження може стати підґрунтям для більш фундаментальних комплексних історико-книгознавчих наукових досліджень.

Опрацювання та вивчення документів з колекції «Особисті бібліотеки» тривають.

Список літератури

1. Академік Соколовський Олексій Никанорович: життєвий шлях та наукова діяльність / В.А. Вергунов, Н.М. Новосад, В.А. Зозуля, К.Б. Новосад ; за ред. С.А. Балюка. – Харків : К.П. «Друкарня № 13», 2006. – 164 с. : іл.
2. Анікіна О.П. Історія агрономії на сторінках часописів НДІ у 20–30-х рр. XX ст. / О.П. Анікіна // Історія освіти, науки і техніки в Україні: матеріали II конф. молодих вчен. та спеціалістів (Київ, 27–28 травня 2004 р.). – Київ, 2004. – С. 44–45.
3. Горденко С. Внесок професора А.Є. Зайкевича у розвиток сільськогосподарської науки в Україні (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.) / С. Горденко // Історія української науки на межі тисячоліть. – Київ, 2007. – Вип. 29. – С. 52–59.
4. Иванов С.З. Анастасий Егорович Зайкевич : ист. биограф. очерк/ С.З. Иванов ; под ред. В.В. Данилевского. – Харьков : Кн. изд-во, 1959. – 148, [4] с. : фото, 1 портр.
5. Історія Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва / [О.М. Голікова, А.І. Кравцов, Р.І. Киричок [та ін.]] ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : ПРАТ «Вид-во Прапор», 2010. – 543 с.
6. Ковальчук Г.І. Традиційні колекції відділів стародруків та рідкісних видань. Проблеми формування / Г.І. Ковальчук // Бібліотечний вісник. – 2001. – № 5. – С. 20–30.
7. Лортикян Э.Л. Украинские экономисты первой трети XX столетия: очерки истории экономической науки и экономического образования. – Харьков, 1995. – 193 с.
8. Любименко Владимир Николаевич [Электронный ресурс] // Википедия : свободная энцикл. – Электрон. дан. – [Б. м.], 2019. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.%D0%92%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>. – Дата обращения: 10.05.2019.

9. Нариси з історії Харківського національного економічного університету (1930–2005 рр.) : [монографія] / [авт. кол.: В. С. Пономаренко та ін. ; заг. ред. В.С. Пономаренка]; Харків. нац. екон. ун-т. – Харків : ІНЖЕК, 2005. – 326 с.: іл.
10. Соколовський Олексій Никанорович (1884–1959) // Докучаєвці. 1816–2016 / [укл.: В.К. Пузік, А.І. Кравцов, О.М. Голікова та ін.] ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : Майдан, 2016. – С. 123.
11. 150 лет Харьковскому ордену Трудового Красного Знамени сельскохозяйственному институту имени В.В. Докучаева (1816–1966) / под ред. А.М. Гринченко. – Киев : Урожай, 1966. – С. 105–106. – (Труды ХСХИ ; т. 59 (96)).
12. Тарнані Іван Костянтинів [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енцикл. – Електрон. дан. – [Б. м.], 2019. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%96_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87. – Дата звернення: 10.05.2019.
13. Широких Іван Йосипович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енцикл. – Електрон. дан. – [Б. м.], 2019. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%99%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87. – Дата звернення: 10.05.2019.
14. Широких Іван Йосипович // Українська радянська енциклопедія: у 12 т./ гол. ред. М.П. Бажан; редкол.: О.К. Антонов [та ін.]. – 2-ге вид. – Київ: Головна редакція УРЕ, 1985. – Т. 12. – С. 406.

УДК 37.035.6:81'271-057.4

*Драган Роман Анатолійович
Трохименко Галина Володимирівна
ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»*

Проектна діяльність як основний інструмент патріотичного виховання підростаючого покоління: здобутки і перспективи.

У 2015-2017 рр. відповідно Указу Президента України П.Порошенка від 12.06.2015 р. «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», державної Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, обласної «Програми військово-патріотичного виховання молоді та участі населення у заходах оборонної роботи на 2015-2017 роки» Харківської обласною бібліотекою для дітей проводилась активна робота з патріотичного виховання підростаючого покоління. Поява тисяч переселенців, активні бойові дії поряд з нашою областю, наближеність до державного кордону власне і обумовили розробку та реалізацію пілотного цільового проекту ХОБД «Зробімо крок назустріч миру».

За результатами Всеукраїнського огляду-конкурсу Харківську обласну бібліотеку для дітей було визнано найкращою обласною дитячою бібліотекою року. **Гран-прі** – найвищу нагороду цього престижного Конкурсу – бібліотека здобула за систематичну роботу з тимчасово переміщеними особами, виховання патріотизму і любові до Батьківщини, формування високого рівня світогляду, свідомої патріотичної позиції та підтримку обдарованих дітей.

Мета проекту:

- сприяння патріотичному вихованню дітей області;
- формування національної свідомості;
- виховання активної громадянської позиції.

Завдання:

-запровадження міжрегіонального культурного партнерства, створення умов для повноцінної інтеграції Донецької і Луганської областей в єдиний культурно-мистецький і соціальний простір України.

Законодавча база: